

TASAVVUFTA TESBİHAT

Abdülbaki ÇINAR

28.10.2008

Muhterem Kardeşler!

Bizler Tasavvufu mensup olduğumuz İslam Dininin temel Kaynaklarını esas alarak hayatımıza hâkim kılmaya gayret edenlerdiniz. Temel Kaynaklardan kastımız: Rabbimizin ayetleri ve o ayetleri biz beşere tebliğ eden Hz. Rasulullah ‘(sav)’ ın sünnetleri ve Allâh (cc) Dostlarının İrşat Parolaları...

Rabbimizin bu konuda ki emirlerinden birkaç tanesini zikrederim.

1-Hz. Allah (cc) Kur’an’ı Kerim, A’la Suresi, 1. Ayeti Kerimede: Hz. Peygamberimiz şahsında biz iman edenlere emrediyor “sebbih isme Rabbikel A’la: Rabbinin yüce adını tesbih et.

2-Al-i İmran Suresi 41. ayeti kerimede Hz. Zekeriya’nın şahsında: “Vezkür Rabbeke kesirav ve sebbih bil aşıyyi vel ibkâr” Rabbini çok çok zikret ve akşam sabah tesbih et.

3-Cuma Suresi 1. ayeti kerimede “yusebbihu lillahi ma fissema’vati ve ma fil ardil melikil kuddusil azizil hâkim.” Göklerde ve yerlerde olanların hepsi mülkün tek sahibi, her türlü eksiklikten beri her şeye gücü yeten ve her işinde hikmet bulunan Allâh’ı (cc) tesbih ederler.

Tam bu noktada insan halet-i ruhiyesini anlatan bir girizgâh yapalım. Diyelim ki;

Her ilim dışı açılırken tasavvufta asıl olan içtir. Yani özdür. Her şeye kendimizden başlamalı. Çok zaman kendi dışımızdan çevremizdekileri düzeltmeye başlarda kendimizi düzeltme noktasında unuturuz. Deniz damlalarından oluştuğu gibi toplumda fertlerden oluşur. Fertler düzelmeden toplum düzelmez. Firavun da kendisini öldürecek çocukları dışarıda aramış, asıl düşmanını ise evinde beslemiştir.

Hepimiz kâinata, hadiselerle kendi gözlerimizle ruh penceremizden, ruh rengimizle bakarız. İyi isek dünya bize iyi, kötü isek dünya bize kötü görünür. Biz bu dünyanın bir parçasıyız. Kendi etrafımızda pervane döndüğümüzde dünyanın da bizim etrafımızda döndüğünü zannederiz. Gemiye binsek sahilin ters yönde hareket ettiğini sanırız. Gönlümüz bir sıkıntı ile daralsa dünya bize dar gelir. Ayağına giyindiğin pabucun darsa dünya sana dar gelir.

İstersen sen cennet ırmaklarında ol ruhun sıkılmışsa burası sana çirkin gelir. Dünyayı görmen senin idrakin kadardır. Kendi idrak penceresinden bakıyorsun. O zaman sen bakışlarını yıka kir perdeleri kalksın da dünyayı güzel gör. Güzellikler içinde çirkinlik görmek kabiliyetsizlik ister. Hz. Rasulullah bir yolculukta köpek leşi görür. Elindeki çubukla köpeğin beyaz dişlerini beraberinde olanlara gösterir ve “bakın ne kadar güzel dişleri var” der. Güzeli görmeye odaklanan daima güzeli görür. Güzeli gören de daima mutlu olur.

Her şeyi güzel görmek kadere rızadır. Güzel görmek bir zımnî şükürdür. Behlül Dâna, dervişe sormuş nasılsın. Derviş demiş ki; Çok iyiyim çünkü Nehirler benim istediğim yöne akıyor, yıldızlar benim isteğimle parlıyor, güneş ben istediğim için doğuyor ay ben istediğim için batıyor. Benim isteğim Allahın rızası doğrultusundadır, mademki Allah öyle arzu buyurmuş o benim de arzumdur. Çünkü mutasavvıf nefsin çirkinliklerinde ölen ruhun güzelliklerinde dirilendir. Diğer bir ifade ile kendinde ölen ve mutlak sevgili de dirilendir.

O yüzdendir ki gerçek tasavvuf erbaplarında ümitsizlik, yeis, panik atak ve depresyon gibi ruhu bunaltan illetler olmaz. Çünkü tasavvuf başlı başına Kur’anın tarifine uygun iyi insan olma projesi ile doku doku işlenmektir.

Muhterem Kardeşler!

Mensup olduğumuz Rufai ekolu üzere tasavvuf, başta Hz. Rasulullah'ın Hüseyinî nesebinden 20. torunu Seyyid Ahmed er Rufai Hazretleri ve ondan feyiz alan Rufai üstatları ile bizlere kadar ulaşmıştır.

Tasavvufi tesbihat insan ruhuna bir takım beceriler kazanır. Ruhun hâkim olduğu beden edep ile donanır. Oturuşundan tutun konuşmasına kadar insanı yaramaz ve çirkin davranışlardan muhafaza ettiği gibi kemal noktasında bir hayat anlayışı hâkim olur. Tesbihatta okuduğumuz esmalar tabiatımızın bir yanı olur. Böylece müsemma olup beyinde kalıcı hale gelmesi tekrarlarla mümkün olur. Çünkü tasavvufta insan rabbine karşı sadece dış görüntüsü ile bir ehemmiyet arz etmez. Asıl olan içtir. Yani ruhtur. Ruhun tekâmülüdür. İnsanın tekâmülü eğitimle terbiye ve edeple mümkündür. Sanamerli Hacı Ahmet Baba dergâhının yetiştirdiği Hak Aşığı Sümmanî Baba bir beyitlerinde derki;

Âdem'in muşta ile bağrın ezerler
Aheste aheste raha dizerler
Elden ele, kabdan kaba süzerler
Yoğururlar sonra İnsan ederler.

Demek ki gönül bir başkasının terbiyesi ile dostlaşıp yavaş yavaş öğrenilenler kalıcı hale dönüştürülecektir. Değişik aşamalardan geçtikten sonra kişilik oturacaktır.

Tasavvufta tesbihat, yani Mürşit ve müritlerin evradı Kuran ve hadisten çıkarılmıştır. Hz.Rasulullahtan bu güne, bu günden kıyamete kadar orijinalliğini bozmamış tasavvufi ekollerde kural budur. Çünkü bahse konu kaynaklardan beslenmeyenler merduttur. (Yani reddedilir). Bunun aksi olan ekoller bahsimize konu teşkil etmemektedir.

En son sultanımız Hacı Mevlüt Baba'yı kaynak olarak günlük dersimizi şöyle tarif edebiliriz. Bu yolun müntesibi; günün muayyen bir saatinde abdestli olarak kibleye yönelir. (Tasavvufta gecenin son üçte birinde yapılan seher ibadeti peygamberimizi kaynak olarak en makbulüdür deriz.) Bu tavsiyemizi de İsra Süresi 78–79 ayetlerden aldığımız feyzi kaynak göstererek söylüyoruz. (Ayeti okuyup meallini söyleyelim.)

İnsan işlediği günahlarından arınmak için tövbe etmeli. Günah işlenir işlenmez hemen tevbe ederse o günah silinir. Eğer tövbe etmezde günahdan hoşlanırsa o günah kalıcı olur kalbe zarar verir. Pas hemen silinmez de kalıcı olursa demirin cevherine zarar verir. Kâğıdı karalarsan üzerine yazılan yazı okunmaz, daha çok karalarsan kâfirin kalbi gibi kapkara olur artık hiç okunmaz. Birçok insanın kalbi kararır, ruhu harap olur ibadetleri şekli olur. Yani maneviyatsız ve ruhsuz olur. İçi çürüyen ceviz toprağa gömülse hiç biter mi? Özü çürüyen tohumlar, toprağa atılsa da ondan bir şey yeşermez. Cansız surette bir vehimden, hayalden ibarettir. Dergâh-ı Bari de içinde öz olmayan ibadette kabul edilmez.

Önce tüm günahlarımızdan samimi, içten ve riyasız bir gönülle Nasuh tövbesi yapalım. Ardından iki rekât nafile namazını tefekkür-i mevt ederek kılalım. Efendimize sormuşlar makbul bir namaz nasıl olur? Buyurmuşlar: “ıdam gömleğini giyinen adamın içtenliği ile ömrün son kılınan namazı.”

Üç ihlâs, bir felak, bir nas, fatiha ve elif lam mim suresini hümmül müflihuna kadar okuruz. Tasavvufi bir edep olarak, hâsıl olan sevabı önce Cenab-ı Peygamber efendimizin, çariyalarının, ezvac-ı mutahhara hazretlerinin ehl-i beyti Rasulullah'ın, piran hazretlerinin ve hasetten pirimiz Sultan Seyyid Ahmed er Rufai hazretlerinin, saadatı Rufaiden Seyyid Hacı Ahmet Babanın, Şehid Yakup Baba'nın ve Seyyid Hacı Mevlüt Baba'nın ruhlarına hediye eyleriz.

Çünkü bu hediye tasavvufta bir adabı muaşeret ve vefadır. Daha sonra üstadımızın huzurundaki edeple sağ el iki göğüs kemiğimiz arasına, sol elide böğrümüze koymak sureti ile rabıta yaparız.

Çünkü Rabbimizin ve nefehtu fihi min ruhi” Ruhumdan üfledim dediği üfürülmüş ruhun karar kıldığı yer iki göğüs kemiğimizin arasındır. Teşbih sanatını kullanarak diyebiliriz ki; insan vücudu bir ülkeye benzer. Her ülkenin başkenti olur. Vücudumuzun başkenti de gönlümüzdür. O başkente sultanın bir sarayı olur. Hiç kırık dökük bir saraya sultan teşrif eder mi? Bizde la süpürgesi ile illa yolunu temizleyeceğiz ki Allâh (cc) saraya teşrif eylesin. Zira gönül sarayımızın yegâne sultanı Hz.Allâh (cc), Hz. Rasulullah ve ekâbiri ehlullah olan zatı muhteremlerdir.

İbadette fazlalık

Fazla ve noksan, orta yol kime göre? Muhakkak ki insanın ruhundaki aşka (zevk-i maneviye) göre... Kimileri on rekât namazda tabiatı dağılırken, kimileride 100 rekât namaz kılssa dahi doymazlar. Suyun içindeki canlıların sudan çıkınca hayatlarının son bulması gibi... Kimileri hacca yaya giderken kimileri de evinin yakınındaki camii yolunu uzak bulması gibi...

Şeytan dahi insanları ibadetten alıkoymaya ahd ederken halis iman sahiplerini azdırmaktan korkuyor. Çünkü onlar ne cennet arzusu nede cehennem korkusu, sırf Allah rızası için ibadet ederler.

Üstat Necip Fazıl bir şiirlerinde;
O zatlar ki gönül fezasındadırlar,
Ne cennet ne de cehennem korkusundalar
Yalnız Hakk’ın rızasındalar.
Hak’tan gayriye bir an kaysa gözleri,
Bir ömür gözyaşı cefasındalar.
Arayıp ta bulmak istersen eğer,
Namazda son saf hizasındalar.

Tasavvufta ölçü dünyevi varlıklarda (malca) kendinden aşağılara, maneviyatça kendinden üstün olana bakmalı ki ruh ve beden dengesi muhafaza edilebilsin. Zira **İslam her yapılan işte kulun Allah ile beraber olmasını emreder.** O zaman Allah sizi kendi dostları ile halvet ettirir. Onlar ki huzurlarında Allah zikredilir.

Şimdi gelelim rabıta’yı şerife...
Muhterem Kardeşler! Rabıta ne demektir?

Rabıta; Arapça “rabt” kökünden türetilmiş bir kelimedir. Sözlükte birleştirmek, bitiştirmek, iliştmek ve bağlamak anlamlarına gelir. Konumuz açısından ifade ettiği özel anlama (ıstılaha) gelince; “Müridin, kendini mürşidi ile yüz yüze gelmiş varsayıp ondan feyiz aldığını zihninde canlandırmasıdır”

Mürşid-i Kâmil tarafından Müride tavsiye edilen –Kur’an ve Sünnetten- süzülen-kişinin ruhunu, derse hazırlamak için asırlardır tasavvuf geleneğine uygun yapıla gelen bir usuldür. Çünkü usulsüz vusul olmaz.

Tesbihatta Ölçü

Tesbihatta ölçü nedir diye merak edenlere deriz ki; Ders: intisap eden dervişin zihni ve manevi kapasitesine göre verilir. Diğer bir ifade ile Tesbihat ve zikirde ölçü hastaya

doktorun verdiği ilacın dozajı gibidir. O konuda mütihazsıs zatın kişiye özel programı esastır. Zira mürşitler müritlerine bilgileri (dersleri) seviyelerine göre verir. Tasavvufi manada öğreticinin öğrencisine öğrettiği bilgiyi süte benzetebiliriz. Deriz ki; anne köpeğin et yiyip, ineğin ot yiyip yavrularına süt emzirmesi gibidir. Diğer bir ifade ile anne kuş tane yer kursağında kay haline dönüşen yiyeceği yavrularına ikram eder. Mürşit müridine bilgiyi onların kıvamında verir. Çünkü ibadetin tefekkür derinliğini artırmak bilmeye, bilgiye muhtaçtır. Görmek ve gördüğünü anlamlandırmak gücünü basiretten alır. İnsanda en önemli yer yüzdür. Yüzde de en önemli yer gözdür. Göz ruhun penceresidir. Tasavvuf incelendikçe araştırıldıkça derinleşen, derinleştikçe deryalaşan bir ilimdir.

Tesbihatta ihtiyaç duymak çok önemlidir. Zira isteyenler değil ihtiyacı olanlar her şeyi elde ederler. Suyun alçaklara aktığı gibi devada dertlere gider.

Peygamberimiz, Sad bin Ebu Vakkas’a 33 Subhanellah, 33 Elhamdülillah, 34 Allâhüekber tesbihatı tavsiye edince, Hz. Saad “sayılarla sorunum vardı ipliklere düğüm attım, tesbihatımı öyle yaptım” demiş.

Allâh (cc)’ın emrettiği gibi bir kul olmak, ibadet ehli olmaktan geçer. Farz olan ibadetlerini yapmayan Müslüman yerine getirmediği farzlardan dolayı adına “tövbe istiğfar” dediğimiz ruh hazırlığı ile Allâh (cc)’ın isimlerini zikreder. Rabıta bu zikrin başlangıcıdır. Yani kişinin kendini oto kontrol etmesi demektir. Yoksa İmam-ı şafii Hazretlerinin tabiri ile **“Kendini Hak ile meşgul etmeyi, batıl işgal eder”**.

Hep duymuşuzdur: Yanlış hesap Bağdat’tan döner diye... Bu sözün doğrusu: “Yanlış hesap Bağdadı’dan döner” Yanlışlığın geçemediği, akl-ı cüz’inin zirve kalelerinden olan Mevlana Halidî Bağdadı şöyle buyurmaktadır;

“Tarıkatta rabıta: Müridin Tasavvufi terbiye ile edeplenmesi ve tıpkı şeyhinin yanında bulunuyormuş gibi gıyabında da feyiz alabilmesi için lüzumludur. Çünkü mürid, Mürşidinin şeklini hayalinde canlandırmakla ancak huzur bulur, nurlanır ve bu sayede çirkin davranışlarda bulunmaktan sakınır.

Gözlerimizi kapamak sureti ile dış dünyadan irtibatı kesip kendi iç dünyamıza ruhumuza bir yolculuk yapmak üzere irtibatımızı kuralım.

Diyelim ki: Medet mürüvvet senden Ya Hz.Allâh (cc) İnayet senden Ya Habiballah, Kıl şefaath Ya Rasulallâh) (sav), Himmeth Ya Hz. Pir Seyyid Ahmed er Rufai, Dahilek Ya Mürşidi Kamil Ya Seyyid Hacı Ahmet Baba, şehid Yakup Baba, Ya Hacı Mevlüt Baba Ya hu diyoruz.

Ardından üç el bir tespih ile;

100 kere Bismillahirrahmanhirrahim

100 kere Estağfirullah

100 kere Lailahe illellah

100 kere Selatü selam

100 kere Lafza-i celal (Allâh (cc))

100 kere Ya Vedut

100 kere Ya Hu. İsmi celali zikrederiz.

Ardından bir fatiha okur, kendi ruhumuza, anamızın babamızın, bacılarımız, kardeşlerimiz, eř ve evlatlarımızın, akrabalarımızın, ahbablarımızın, ehl-i iman ve tüm ehl-i islam’ın ruhuna bağışlarız. Böylece günlük dersimiz bitmiş olur.

Tesbihatta zikrettiğimiz esmaların manalarını kısaca açıklayalım.

1- Besmele kâinatın anahtarıdır. Besmele gönlün açılış kapısıdır. Besmele başlangıçtır. Kuranda Rabbimiz tevbe suresi hariç tüm surelerin açılışını besmele ile yapmıştır. Besmele

sırların hazinesidir. O sır kâinattır. İzahı kurandır. Anahtarı Hz. Peygamberimizdir. O âleme nasıl bakarsak öyle görürüz. İçimiz ne ise dışımıza da o yansır. O başlangıç ile tohum toprağın altında harekete geçer. O hareketle sert toprağı deler bir filiz halinde toprağın üzerine çıkar.

O tohum taşın yarığına, çatlağına girerse besmelenin gücü ile o kayayı taşı çatlatır arasından filizini çıkarır. Rabbimiz besmeleye hususen kudretinden kuvvet ihsan etmiştir.

Samimi, içten ve riyasız halis bir gönülle besmeleyi okuyunca bakir bir gelin misali Hz. Kuran okuyana sırlarını söyler, hikmeti dudaklardan beyine ve gönül'e ulaştırır. Bir cereyan akışı gibi ruhumuzun derinliklerine hikmetler akmaya başlarlar. Rabbimiz hikmet için Bakara suresi 269. ayeti kerimede... "Allah hikmeti dilediğine verir." Buyurmuşlardır.

2-Estağfirullah, kelime itibarı ile ben Allahtan affımı istiyorum demektir. İnsan bilerek veya bilmeyerek günah işler. O günah kalpte siyah bir nokta oluşturur. Eğer tövbenin suyu ile yıkanmazsa o nokta yeni bir günahla arasında manyetik alan oluşturur, çekim yapar. Bir iki, dört, sekiz, 16-32-64-128-256... İla ahir

Derken kalp kararır, tasavvufi tabirle mühürlenir ki Allah korusun insanı imansız bir hale getirir. Bu ve benzeri konumdaki insanları günlük hayatta görmek mümkün...

3-Lailahe illellah. Kâinatın yaratılış sebebi, peygamberlerin insanlığa gönderiliş sebebi... Hz. Musa Tur-i Sina da Rabbimize diyor ki; Rabbim bana öyle bir zikir öğret ki; benden önce gelmiş hiçbir peygamber ve benden sonra gelecek hiçbir peygamber o zikirle seni zikretmiş olmasınlar. Rabbimiz buyurur ki "Ey Kutlu peygamber sende önce insanlığa gönderilenler, sen ve senden sonra geleceklerin görevi yeryüzüne, insanlığa Lailahe illalah kelimeyi tevhidini hâkim kılmak içindir."

4-Selatu selam: Bizlerin, peygamberimize olan saygımızın ispatıdır. Duanın temel kuralı Allaha hamd ve rasulümüze selatü selam ile başlamaktır. Efendimiz hazretleri buyururlar ki; cimri o kişidir ki adım anıldığı zaman bana selatü selam getirmesin. Yine peygamberimiz buyurur ki; her kim ki salat ve selam okursa görevli melekler tarafından bana arz edilir.

Kuranı kerim Ahzab suresi 56. ayeti kerimede **"İnnellahe ve melaaikelehü yusallune alenne biyy. Yaa eyyühellezine amenü sallü aleyhi ve sellimu teslima"** **Muhakkak ki Allah ve melekler peygamberine salat ve selam ederler (överler). : Ey inananlar! Siz de onu övün, ona salat ve selam getirin.** Buyurulmaktadır.

5- Lafza-i celal: Allah Rabbimizin adıdır. Biz iman eden kulları Rabbimizi zikreder ve adını anarken edep ve aşk ile; "cella celalühu, cella şanuhu, emma nevalühu vela ilahe gayruh".deriz.

6- Ya Vedut: Rabbimizin sevgi ismidir. Muhabbet ve meveddet Rabbimizin "vedut" ismindendir. O sevgi ile bizler Rabbimizi ve yarattığı varlıkları severiz. Çünkü yaradılışın gayesi aşktır aşkın yolu sevginin ziyadeliğinden doğar.

7- Ya Huu: İsmi celaldir. Bizler rabbimizin haaay ismi ile yaratıldık, huu ismi ile yine ona döneceğiz. Bakara suresi 106. ayeti kerimede buyrulduğu üzere "Kaluu inna lillahi ve innaa ileyhu raciun." Allahtan geldik ve yine dönüşümüz onadır.

Çektiğimiz bu tesbihatın ruhumuza faydasını şu misalle pekiştirmek mümkün... Kardeşler! Biliriz ki; yerin altındaki madenleri güneş pişirir. Ateş şiddeti ile (Kimya ilminin tabiri ile ergime katsayısı denir) altın gümüşten, gümüş bakırdan, bakır kurşundan, kurşun çinkodan ayrılır. İla ahir. Bizimde ruhumuzun derinliklerinde bulunan Rabbimize karşı kulluk babında, Rasulümüze ümmet olma noktasında ki cevherleri tesbihat ile keşfeder ve tekâmüle doğru yol alırız. Diğer bir ifade ile; Allâh (cc)'ın bize bahsettiği ruh enerjisi ile harekete geçirir, kemali edep ile beşerden insanlığa oradan da İnsanı Kâmil olma noktasında yola devam ederiz.

Tasavvufi tesbihatı iyi anlamak için kendimizde olanı gönlümüzden sürüp de çıkarır ve Allâh (cc) Dostlarının gönül pencerelerinden bakarak hadiseleri anlamak istersek. Şöyle bir misalle konuyu daha iyi pekiştirmiş oluruz.

Hız Ömer Kâbe'deki Hacer-ül Esvedî kast ederek buyurur ki: Ey kara taş, biliyorum ki sen Ebu Kubeys dağından getirilmiş bir taşsın, fakat peygamber sana hürmet ve tazim ettiğinden dolayı sen bizim için kutsalsın. Diye buyurmuşlar.

Kardeşler Tasavvuf ve eğitim metotları baştanbaşa insan olma projesidir. Bize bizi tanıtır. Okumakla elde edilmez, hatta erbaplarının tabiri ile tatmayan bilmez. Dışarıdan bakıp ta bizi kınayan ve hakkımızda ahkâm kesenler için deriz ki;

Kur'an peygamberimizin femî muhsininden, vücudu nazeninden süzülüp gelen bir emaneti kutsiyedir. İnsan Allâh (cc)a kelamı ile yakın olur. Hem anlayarak hem de anlamayarak. Bazı hocalar anlamadan okumanın, teyp gibi tekrar etmenin kıymeti olmadığını söyleseler de... Biz çok kıymetli olduğuna bırakın inanmayı hem de iman edenlerdeniz. Akıl mesnede dayanarak inanır. Bizde akla şu misali veririz. İnsan oksijeni almadan ve içindeki karbondioksiti dışarı vermeden yaşayamaz. Gıda almadan midenin ihtiyacını gideremez. Fakat her kişi bu nimetleri faydalarını bilerek yapmaz. Çokları'da yaptığı bu işlerin farkında bile olmazlar. Teneffüs ettiğimiz hava, yediğimiz gıdaların faydaları gibi. Bu misallere rağmen inkârda inat edenlere deriz ki;

Ölecek kimseye ilaç kar etmez. Kalbi ölü olanlara da evliyanın ilaç hükmünde olan sözü kar etmez. İçi bozuk yumurta' dan yavru çıkmaz. Velinin sözü kalp de veled-i çocuk oluşturur. Ancak kalbi bozuk olanlar hariç. Kalp vücutta sultan hükmündedir. Sultan imanı kabul edince tebasıda kabul eder. "İnsanlar yöneticilerinin dini üzeredir. Çalışınız! Her kese yaratılmış olduğu şey kolaylaştırılmıştır" Buhari kader 4

Şehirlerinde ruhu vardır.

Fatih Sultan Muhammet Han İstanbul'u fethedince hocalarından Cemalettin Halvetî Hazretlerine "Biz buraları aldık acaba tekrar küffar eline geçermi? Hocası Cemalettin Halvetî Hazretleri " eğer günde 70.000 kez kelime-i tevhit okunursa Allah bu toprakları tekrar küffar eline düşürmez.

Aynı endişeyi Fatih Sultan Muhammet Hanın torunu Yavuz Sultan Selim Hazretlerinde de görüyoruz. Mısır 1517 tarihinde fethedildikten sonra Yavuz. İbni Kemale sorar: "İslam birliği için yaptığımız bu fetihlerden sonra acaba bu topraklar Müslümanlar elinden çıkar mı?" İbni Kemal'in cevabı "Paşam ceddinizin koyduğu kurallara riayet edildiği müddetçe bu endişeniz gerçekleşmeyecektir."

Şehirlerinde ruhu vardır. Manevî ruh taşıyan yerler; içlerinde ve üzerinde Allahın anıldığı yerlerdir. Her medeniyetin bir maddî bir de manevî yönü vardır. Diğer bir ifade ile bir fizikî bir de metafizikî yönü vardır.